

דף עז

'עמוני ולא עמונית' — דרשה או 'הלכה'?
 'אקשי להו דואג כל הני קושייתא — אישתקי. בעי לאכרוזי עליה. מיד — ועמשא... כך מקובלני
 מבית דינו של שמואל הרמתי 'עמוני ולא עמונית'... —

יש לבאר מהותו של הויכוח שבין דואג לאבנר וליושבי בית המדרש, בדרך זו: דואג סבר שההלכה
 שהורה בועז והוקנים להתיר את הנקבות של עמון ומואב, הלכה זו דרשוה מן הכתובים, בדרך המקובלת
 אצל החכמים לדרוש את הכתוב. ולכן סבר דואג שיש סמכות לבית דין אחר להורות כפי הנראה בעיניו,
 אף בניגוד להוראה הקודמת — כאשר באמת כך היא ההלכה בכל הדינים הנלמדים ממידות שהתורה
 נדרשת בהם, (כמבואר ברמב"ם בהלכות ממרים ב,א). עד שבא עמשא ואמר שאין זו דרשת הכתוב, אלא קבלה
 היא בידו מ'הלכה למשה מסיני' [כך מקובלני]. וכיון שכך, אין כח לשום ב"ד לחלוק. כמבואר ברמב"ם
 שם.

בזה מובן נימוקו של הגואל שסרב לגאול, ככתוב (רות ד,ו): פן אשחית את נחלתי. ופרש רש"י שם 'לתת
 פגם בזרעי... וטעה בעמוני ולא עמונית'. ויש לבאר למה תלה הדבר בזרעו, הלא אסורה היא לו באיסור
 'לאו' לפי סברתו שעמונית בכלל האיסור?

— אלא שסבר הגואל, אם אף יפסקו עתה בית דין להתירה, פן יבוא בית דין אחריהם ויבטל אותה
 הוראה, כפי שביקש דואג לעשות, ואז יטילו פגם בזרעו. ולא ידע שדבר זה הינו 'הלכה למשה מסיני',
 ואין ביד בית דין אחר לבטלו.

ואכן, כתב הרמב"ם (הל' איסורי ביאה יב,יח) שדין 'עמוני ולא עמונית' — הלכה למשה מסיני הוא. וכן
 כתוב בסמ"ג (לאוין קיג). (חדושי מרן רי"ז הלוי — רות. וע' במהרש"א כאן דרך שונה)

הוראה שלאחר מעשה

'כל תלמיד חכם שמורה הלכה ובא, אם קודם מעשה אמרה — שומעין לו, ואם לאו — אין שומעין
 לו'

— אומר רבנו תם (בתד"ה אס): דוקא כשיש לו נגיעה בדבר, כגון יתרא, שהיה צריך לאותה הוראה,
 שהרי נשא את בת ישי, אבל אם אין ההוראה נוגעת לו למעשה — שומעין לו גם כשהורה לאחר מעשה
 שבא לידו.

בזה יש לפרש דבר תמוה במגילת רות; לאחר שבועז אומר לרות (ג,ג): והיה בבקר, אם יגאלך טוב
 יגאל, ואם לא יחפץ לגאלך, וגאלתיך אנכי וגו', הנה הוא עולה השער אל הזקנים וישב שם, וכאילו
 במקרה והנה הגאל עובר (ד,א), ורק אז שאלו בועז אם חפץ לגאול אם לאו. — מדוע לא השכים ראשונה
 לפתחו של הגואל לשאלו אם יחפץ לגאול, ואם יחפץ, שוב אין לו כבר צורך לשבת עם הזקנים בענין.
 הגואל בעצמו יסדר את עניני הגאולה?

אלא, כיון שעד לאותה השעה לא הוקבעה ההלכה 'מואבי ולא מואבית', לכן בועז שהיה ראש לסנהדרין,
 הקדים לעלות לשער לקבוע ולפרסם את ההלכה עם הזקנים (שלכן לקח עשרה זקנים, כמו שאמרו
 בכתובות ז,ז), בטרם יהא הדבר נוגע לו באופן מעשי. שאילו כבר ידע שהגואל לא יגאל, היה כמורה
 הלכה לאחר מעשה ש'אין שומעין לו'. (המקרא והמסורה לר"ר מרגליות, ו)

*

'על ידי רחמים יוכל לזכות שיהיה נפסק הלכה לטובתו. וכמשמעות לשון הגמרא (יבמות ע"ז א)
 דדרשו 'פתחת למוסרי' ו'רבות עשית אתה ד' נפלאותיך' וגו' על דוד ורחבעם במה שההלכה

עמוני ולא עמונית וכו' — כי הוא נפלאות שעשה הש"י עם דוד לפתוח למוסרותיו, שרצו החולקים לאסרו. וכל זמן שלא נגמרה הלכה ונקבעה בבית דין הגדול לכל ישראל, עדיין היתה הלכה רפוייה, ובזכות דוד המלך עליו השלום נקבעה ההלכה כן... וגם בנוגע לענין יחוס משפחות דנוגע להרבה משפחות ומאורעות, אם אחד זוכה, הוא מזכה גם כל האחרים עמו שיהיה נגמר ההלכה ונפסק בבית דין כדעת אותו המתירו לבוא בקהל. וכך קבלתי, שעל ידי רחמים יוכל לזכות להיות מיוחס'. (דברי סופרים לר"צ הכהן מלובלין זצ"ל, ית. ע"ע במובא במכות יא: — חוברת מו).

דף עח

מעוברת שהתגיירה

'נכרית מעוברת שנתגיירה — בנה אין צריך טבילה'...

מבואר בגמרא שאף לפי מי שסובר 'עובר — לאו ירך אמו', טבילת המעוברת מועילה לעובר, ואינה מהווה חציצה בינו לבין המים, משום שכך הוא גידולו.

הרמב"ן (לעיל מו) הוכיח מכאן שגר שטבל לפני שמל, גרותו גרות בדיעבד. שהרי בנידוננו קדמה טבילת העובר למילתו. ואילו הרא"ה (מובא בנמוקי יוסף שם) דחה ראיה זו, שלדעתו בגיור העובר אין כל צורך במילה, והרי הוא כנקבה. ומילתו לכשנולד איננה מילת גרות כל עיקר, אלא מילת ישראל ערל.

הרי מבואר שנחלקו מתי חלה גרות העובר, לדעת הרמב"ן, אין הבן יהודי אלא כשנימול, ובעת לידתו גוי הוא, ולדעת הרא"ה כבר בלידתו הרי הוא יהודי. (ויש מקום לחקור אם כבר בעת היותו עובר הוא יהודי, או שמא אין הגירות יוצאת לפועל אלא בלידתו — ע' באחרונים). ונפקא מינה להלכה — האם בן זה יירש את אמו לאחר מיתתה; לדעת הרמב"ן נראה שאינו יורשה, שהרי רק בעת שנימול נתגייר, וכקטן שנולד מחדש היה אז. ולרא"ה — יירשנה.

אמנם, כל זה לפי הצד ש'עובר לאו ירך אמו הוא', אבל לדעת האומר 'עובר ירך אמו' הרי שבזמן גרותה היה כאבר מאבריה, ופשיטא שבשעה שנולד הרי הוא בנה היהודי לכל דבר.

להלכה נחלקו הראשונים אם נוקטים 'עובר ירך אמו' אם לאו, ואין הדבר מוכרע. אמנם יש להוכיח מדברי השו"ע מכמה מקומות שסובר שעובר זה, מיד שנולד הרי הוא יהודי:

א. משמע מלשון השו"ע ('או"ח שלא, ה) שמעוברת שהתגיירה וילדה בשבת, לשבת הבאה מלין את בנה. והרי מילת גר אינה דוחה את השבת. ומוכח שאין זו אלא כמילת תינוק יהודי הדוחה את השבת בזמנה.
ב. פסק השו"ע (י"ד רסט, ד) שאחים תאומים שהורתם שלא בקדושה ולידתם בקדושה (היינו, שהתגיירה אמם בעודם ברחמה), יש ביניהם קירבה לענין איסורי עריות, שאשת האחד אסורה על השני באיסור 'אשת אח'. מבואר גם כאן שכבר בצאתם מאמם יהודים הם.

ג. פסק השו"ע (י"ד שה, ב) שילוד זה חייב בפדיון אם בכור הוא, שהרי הוא בכלל פטר רחם בישראל משום שאמו יהודיה היתה בשעת לידתה. ואם נדונו כגר רק מזמן מילתו, נראה שלא יתחייב בפדיון שהרי לא היה יהודי בלידתו, ואחר כך נהיה למהות חדשה.

מכח ראיות אלו פסק הגאון רב"צ אבא שאול זצ"ל (אור לציון י"ד יב) שבן זה יורש את אמו. שלא כדברי הגר"צ פ"פ פרנק זצ"ל (הר צבי י"ד רכד. מובא שם) שפסק להלכה שאינו יורשה.

[והסביר שם, שאף שהרמ"א פסק כדעת הרמב"ן המובאת לעיל, שטבילה שקדמה למילה מועילה בדיעבד, והרי לכאורה להרמב"ן אין הוא יהודי אלא במילתו, אף על פי כן, כיון שהרמ"א אינו משיג על דברי השו"ע בשלשה המקומות הנ"ל, מבואר שגם הוא מודה שהבן יהודי מתחילה. אלא שטעמו משום ש'עובר ירך אמו', והרמב"ן, כל הוכחתו הוא ממאן דאמר 'לאו ירך אמו'.]

וע"ע קובץ הערות כ, ב; קובץ שעורים כתובות אות לה.